

РОЛЬ ПІДПРИЄМЦЯ ЄВГЕНА ЧИКАЛЕНКА В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст

Галина Борисівна Пекна

<https://orcid.org/0000-0003-4902-6052>

ВНЗ «Університет економіки та права
«КРОК», м. Київ, Україна
К.е.н., доцент, доцент кафедри
теоретичної та прикладної економіки

Ярослав Сергійович Жевлак

ВНЗ «Університет економіки та права
«КРОК», м. Київ, Україна
студент 1 курсу спеціальність
«Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність»

Анотація. Тези присвячено ролі підприємця Євгена Чикаленка в діяльності українських громадських організацій в кінці ХІХ – напочатку ХХ ст. Аналізовано його дії та роль до українських громадських організацій.

До важливого комплексу джерел, що розкривають багатогранну постать Євгена Чикаленка (09.12.1961 – 20.06.1929), видавця першої щоденної української газети «Рада», благодійника, громадсько-політичного діяча, мецената, необхідно віднести епістолярну спадщину, яка має особливо велике значення для дослідження періоду громадсько-політичної та культурно-просвітньої діяльності Є. Чикаленка, як на Україні так і в період еміграції.

Євген Чикаленко є ключовою постаттю українського націєтворення кінця ХІХ – початку ХХ століття. Сучасники називали його центральною фігурою національного життя, його організатором, координатором, натхненником і благодійником.

Євген Чикаленко належав до нечисленної когорти ідейного українства кінця ХІХ–початку ХХ століття, яке усвідомлювало ті реальні загрози, які несла Україні в тих історичних умовах буття тотальна русифікація. Вона насаджувалась адміністративними заходами, проникала у всі сфери суспільно-політичного життя та знищувала українську самобутність.

Представники ідейного українства взяли на себе місію зупинити цей імперський наступ та повернути українцям їхні історичні права. Яскравим представником у сузір'ї будителів української нації став і Євген Чикаленко –

громадсько-культурний діяч, натхненник і фундатор перших громадських і політичних організацій, української преси, організатор українського національного руху, видавець, благодійник, публіцист, популяризатор українського друкованого слова, автор мемуарів та епістолярних джерел.

На поле громадської діяльності Євген Чикаленко виходить у 1890-х роках, з переїздом у 1894 році до Одеси. Там він вступає до осередку духовних однодумців, Одеської української громади, яка об'єднувала викладачів Новоросійського університету, гімназійних вчителів, юристів.

В одеський період життя (1894–1900) Євген Чикаленко стає і співзасновником **Української Громади у Петербурзі (1896)** та видавничого **«Благодійного товариства видання загальнокорисних та дешевих книг для народу» (1898)** у столиці. З другої половини 1890-х років він закладає знайомства та епістолярні комунікації з українцями Галичини, зокрема з Михайлом Грушевським, передплачує часописи **«Зорю»**, а потім **«Літературно-науковий вістник» (ЛНВ)**.

Здобувши перший досвід громадської праці в Одесі, Євген Чикаленко бажає оселитись у Києві, де, на його думку, було ширше поле для громадської справи та гуртування українців. До Києва родина Чикаленків переїздить восени 1900 року.

Саме у Києві Чикаленко реалізовував більшість своїх подвижницьких задумів. За словами Дорошенка, саме з переїздом до Києва Чикаленко «з головою впірнув в українське громадське життя, з того часу воно стало неподільною частиною його щоденного життя». У Києві він став активним учасником культурного осередку української інтелігенції – Старої Київської Громади, співзасновником перших політичних партій – Української радикальної та Української демократичної партій, Загальної Безпартійної Всеукраїнської організації, Товариства українських поступовців (ТУП). У Києві Чикаленко розпочинає і заходи з відродження історичних прав української мови, заборонених імперськими указами: домагається заснування відділу української белетристики у місячнику **«Кіевская Старина»** (друкованому органі київської Громади), який видавався російською мовою. Чикаленко запрошує до співпраці з часописом молодих українських письменників, з власної кишені заохочує їх пристойними гонорарами. Матеріально підтримує і бере участь в заходах Громади із завершення багатолітньої праці над фундаментальним виданням – чотиритомним **«Словарем української мови»**, що вийшов у Києві в 1907–1909 рр. за редакцією Бориса Грінченка.

Київська оселя Євгена Чикаленка, на вулиці Маріїнсько-Благовіщенській, 56 (нині Саксаганськго), стала таким собі «українським культурно-політичним салоном», місцем регулярних зібрань представників українських громад ТУП з різних міст і містечок України. Вони виробляли стратегію українського національного руху, формували його основні завдання. Окрім громадсько-політичних заходів, у затишній гостьовій залі київського будинку Чикаленків проходили й літературні зібрання, щотижневі журфікси, на яких читались і обговорювались твори як молодих, так і відомих українських письменників: Коцюбинського, Васильченка, Винниченка, Саксаганського, Липи та інших.

Київський будинок Чикаленка був відомий чи не всій національно свідомій частині як Галичини, так і південної та східної України, Поділля, Слобожанщини та Сіверщини. У ньому зупинялись як українці, котрі тимчасово приїздили до Києва (наприклад, Франко, Грушевський), так і ті, які переїздили до Києва (часто на запрошення самого Чикаленка), аби реалізувати свої таланти у центрі культурно-політичного життя (подружжя Грінченків, Ніковський, Королів-Старий, Павловський та інші).

На Маріїнсько-Благовіщенську з'їздилися представники українських громад з усієї України, Галичини, Петербургу, Москви. Будинок був зручним для проведення нелегальних зібрань, з огляду на його глибинне розташування, описане самим господарем: «Будиночок мій, як вілла, стояв у глибині двору, закритий від вулиці садком, двірник раз у раз був свій, то до мене ні разу не приходила поліція під час з'їзду, хоч не раз робила труси ночами».

Євген Чикаленко у Києві був і членом громадсько-культурних об'єднань. Наприклад, входив до **Українського клубу** (1908–1912, був розташований на вулиці Великій Володимирській, №42) та став учасником багатьох його заходів. У клубі, зазвичай, українці приймали поважних гостей з інших міст (наприклад, у 1911 році **Віктора Обнінського**, у 1912 році **Павла Мілюкова**), проводили зустрічі з українськими депутатами Державних дум – **Іллею Шрагом, Іваном Лучицьким, Володимиром Шеметом**.

Висновки. Основною справою для Євгена Чикаленка у київський революційний період життя стало не лише широке спілкування з українським політикумом, а й листування та ведення щоденникових записів, яке він відновлює у квітні 1918 року. За матеріалами тих унікальних джерел вдається простежити ставлення автора до політичних сил, української влади, окремих її представників та провідників – **Михайла Грушевського, Павла Скоропадського, Володимира Винниченка, Симона Петлюри**, еволюцію його поглядів на кожного політика.

Ключові слова

підприємницька діяльність, Євгена Чикаленка, українські громадські організації

Список літератури

1. Коник О. Євген Чикаленко — Михайлу Грушевському про гроші, «Академічний дім» у Львові та українську національну справу. *Електронний історичний журнал Херсонського у-ту «Scriptorium Nostrum»*. 2014. №1. С. 40–49.
2. Цит за: ДАРФ. Ф.102. Оп.ОВДП. Спр.168. Арк. 32. Турченко Г. Ф. Національні і територіальні тенденції в Україні напередодні Першої світової війни. *Наукові праці історичного факультету ЗДУ*. 2002. Вип. XV. С. 64.
3. Реєнт О. П. Модерна українська нація. № 120 від 2013-07-22
URL: <http://incognita.day.kiev.ua/moderna-ukrayinska-nacziya-zakinchennya.html>
4. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1891 р. Зібр. творів : у 50 т. К. : Наук. думка, 1984. Т. 41. 685 с.
5. Гаухман М. В. Концепція «національних проєктів» у дослідженні національної політики на Правобережній Україні (1905–1914 рр.). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 23 (210). 2010. С. 190–201.
6. Чикаленко В. Спогади (1861–1907)/ К.: Темпора, 2003. 416 с.
7. Корнієнко К.В. Євген Чикаленко: діяльність на ниві аграрного просвітництва. *Інтелігенція і влада. Сер. Історія : громад.-політ. наук. зб.* Одеса, 2015. Вип. 32. С. 410–419.